

Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Af [Ruben Schachtenhaufen](#) 20. april 2011 • I kategorien [Stavning, Udtale](#) • [📄](#) [✉](#) [📧](#) [📱](#)

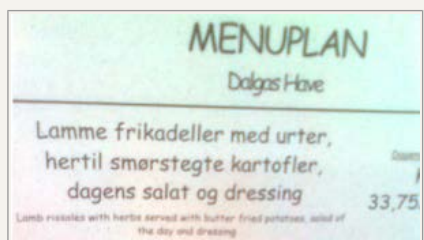
Sådanskulleen tekstse udhvisviskulle stavesom Dansk Sprognævnhar formuleretdet.

Særskrivning, altså det at skrive sammensatte ord i to ord, er et meget udbredt retskrivningsproblem. Men har vi egentlig retskrivningen på vores side når vi beklager os over ordforbindelsesfejlene?

I denne artikel vil jeg vise at Dansk Sprognævns regler for sammensætning af ord er forkerte i forhold til de regler der faktisk gælder når vi staver, og selv hvis de var korrekte, er de fuldstændig uanvendelige for den sammensætningsudfordrede skribent.

jordemoder besøg, forårs klar, licens penge, luksus sommerhus, stryger orkester, gospel øvelse, drenge navn, feber sygdom, rengørings job, samurai træning, curling damer, lager salg, baby tøjet, forfatter arrangement, billede kunst skole, disco fest, retro campingvogn, kamphunde ejere.

Dette er nogle af de særskrevne ord jeg er stødt på mens jeg har arbejdet på denne artikel; ordforbindelser som efter mange sprogbrugeres sprogforfølelse skal skrives i ét ord, med udeladelse af mellemrummet: *jordemoderbesøg, forårsklar, licenspenge* osv. Alle ordene ovenfor er isoleret set korrekt stavede og findes som opslagsord i retskrivningsordbogen (RO), mens de sammensatte ord, *jordemoderbesøg, forårsklar* og *licenspenge* osv. ikke findes som opslagsord, så hvorfor synes vi særskrivningerne er forkerte, mens sammensætningerne er korrekte?

Særskrivning fører ofte til høhø-morsomme forvekslinger.

Kompositumdannelse er et meget udbredt fænomen i dansk, så udbredt at en fysisk ordbog ikke kan rumme alle de sammensætninger der er mulige. I stedet er der i retskrivningsreglernes § 18-19 givet nogle regler for hvornår vi skal udelade mellemrum mellem ord og hvornår man ikke skal. § 18 handler om de stavemåder der ifølge RO er afhængige af udtalen, og denne paragraf er særlig på den måde at man her finder de eneste retskrivningsregler hvor der henvises til ordenes udtale.

Det er i sig selv problematisk at lade retskrivningsprincipperne være afhængige af

udtalen. Forskellige talere udtaler ord forskelligt, og vi udtaler alle sammen ord forskelligt i forskellige situationer. Hvilken udtale skulle man gøre til grundlag for retskrivningen? Hvilke talere skulle forfordes? Men i § 18 lader man altså udtalen diktere retskrivningen. De konkrete formuleringer i § 18 er følgende:

§ 18 (1) I ÉT ORD

Hvis en ordforbindelse udtales med ét hovedtryk (stærkt tryk) på det første led og bitryk (svagere tryk) på det andet, skrives forbindelsen i ét ord.

§ 18 (2) I FLERE ORD

Hvis en ordforbindelse udtales med lige stærkt tryk på begge led, skrives den i to (eller flere) ord.

§ 18 (3) TO UDTALER – TO SKRIVEMÅDER

Undertiden kan en ordforbindelse udtales med forskelligt tryk uden at betydningen ændres. I sådanne tilfælde er det både tilladt at skrive i ét og flere ord.

Hvis vi nu kalder folk med særskrivningsproblemer for *særskrivere* – vi kan passende kalde folk uden disse problemer for *samskrivere* – er det spørgsmål jeg vil tage op i denne artikel, dette: Hvis man er særskriver der gerne vil lære at stave korrekt, er der da nogen hjælp at hente i retskrivningsreglerne?

Engelsk og autokorrektur er ikke årsagen

Men inden da vil jeg lige mane en meget udbredt myte i jorden, nemlig at særskrivning skulle skyldes alt det nye: Indflydelse fra engelsk og påvirkning fra tekstbehandlingsprogrammernes autokorrektur som ikke kan genkende sammensatte ord. Senest er det de unges mange sms'er der har fået skylden.

Der er aldrig fundet belæg for disse ideer, og det vil der heller aldrig blive. Myterne er nemlig grundlæggende forkerte fordi de forudsætter at særskriveren som udgangspunkt var samskriver og har aflært de ellers udmærkede retskrivningsregler efter invasionen af fremmede sprog og ny teknologi.

Som det fremgår af Margrethe Heidemann Andersens artikel i Nyt fra Sprognævnet 2009/4 [Om særskrivning, sammenskrivning og brugen af bindestreg i moderne importord](#), kan man dokumentere at særskrivning har været et udbredt fænomen helt tilbage i 1200-tallet. Det er altså ikke et nyt fænomen.

Særskrivning er ikke bare almindeligt i dansk, men i

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Dansklærere: Tosprogede børn bliver sprogligt forsovet www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand – hvilket ord er bedst? Dansk Sprognævn dsn.dk
28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Stavning'

Kan italienerne og kinesere også være ordblinde? – Om skriftsystemer

Overzkrift

Korrekturlæsning – viden, talent, røntgenblik

Den danske skriftnorms grundlægger

Mere i kategorien 'Udtale'

Sønderjyder og københavnere kender naboen på sproget

Ældre mennesker sjusker med sproget

Islændinges udtale af dansk

Out of Africa

Nye kommentarer

Maj-Britt Kent Hansen til 1

Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Særskrivning er ikke noget nyt fænomen. Her et skilt fra Den Gamle By i Århus.

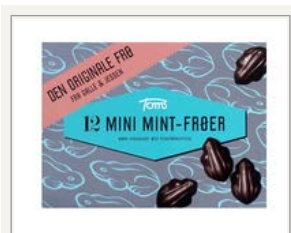
alle germanske sprog, som har den samme tradition for kompositumdannelse, som fx [svensk](#), [norsk](#), [tysk](#) og [hollandsk](#). På engelsk er særskrivning ligefrem normen i mange ordforbindelser, hvilket nok er årsagen til at mange beskylder engelsk for at være inspiration til særskrivning i de andre sprog. Men i

stedet for at skyde skylden på engelsk, burde man nok snarere overveje om der ikke er en fælles bagvedliggende årsag til at man har særskrivningsproblemer på alle disse sprog.

En typisk fejl i diskussionen om særskrivning er at der tages udgangspunkt i samskrivning som det naturligt korrekte. Samskrivere beskylder særskrivere for at dele, splitte og [knække](#) ordene, og de leder efter motivationen for disse uhyrligheder.

Jeg vil i denne artikel anskue sproget fra særskrivers synspunkt: Særskrivning er ikke at splitte ordene ad, det er at undlade at udelade mellemrum mellem dem; det er samskrivere der klister, klæber og klumper ordene sammen. Ord skrives som udgangspunkt isoleret, og særskrivning er derfor et naturligt udgangspunkt. Man kan sagtens særskrive uden at vide det mindste om engelsk ortografi, og også selvom autokorrektoren er slået fra.

Når særskrivers skriver *kamphunde ejere* i to ord, er den enkleste forklaring at det er fordi hun netop opfatter det som to ord, hvilket det i en vis forstand også er, og ord skal, som vi alle ved, adskilles af mellemrum. Hvis særskrivers sprogfornemmelse var at der var tale om ét ord, ville hun næppe smide et umotiveret mellemrum midt ind i ordet.

Nogle særskrivninger er sikkert ganske bevidste. Det er hurtigere at overskue indholdet i en pakke "mini mint-frøer" end i en pakke "minimintfrøer".

Retskrivningsreglerne

Spørgsmålet er så om retskrivningsreglerne kan fortælle særskrivers hvornår hun skal udelade mellemrum, så hun kan lære at skrive som samskrivne. Jeg vil angribe dette spørgsmål fra to vinkler: Er retskrivningsreglerne praktisk anvendelige, og er de korrekte?

Jeg vil i denne artikel være djævlens advokat, og som advokat vil jeg læse RO's paragraffer som de står skrevet, og med særskrivers øjne. Det er muligt at reglerne intention er en anden, men det kan vi ikke vide noget om. Gode intentioner holder ikke i retten.

Er reglerne anvendelige?

For at kunne benytte reglerne skal man for først identificere alle ordforbindelser i en sætning og dernæst afgøre om det ene ord har mere tryk end det andet.

Hvad er en ordforbindelse? Jo, en ordforbindelse er naturligvis en forbindelse af ord. Ingen steder er der nævnt noget om at ordforbindelser kun kan bestå af bestemte ord, så man må gå ud fra at hvilke som helst to ord der står ved siden af hinanden i en sætning, er en ordforbindelse. Den særskrevne sætning *En morgen havde Bjørne mor koft havre grød* indeholder således ordforbindelserne (en morgen), (morgen havde), (havde Bjørne), (Bjørne mor), (mor koft), (koft havre) og (havre grød).

Særskrivers bliver altså bedt om at gennemløbe alle ordpar i en tekst og identificere de ordpar hvor mellemrummet skal slettes, for derefter at gennemgå alle de nye ordforbindelser der herved opstår. Det er et tidskrævende stykke arbejde, og det er ikke en særlig effektiv arbejdsgang, da det er de færreste ordforbindelser der skal samskrives.

Trykidentifikation

For at afgøre om mellemrummet skal fjernes eller ej i en ordforbindelse kræver retskrivningsreglerne at man er i stand til at skelne mellem tre forskellige trykgrader: hovedtryk, bitryk og nultryk. Lad os nu for en stund antage at reglerne i § 18 er korrekte (det vil vise sig senere at det er de ikke) og forholde os til det at identificere tryk.

Jeg har haft fornøjelsen af at undervise flere hold lingvistikstuderende i lydskrift. Her taler vi altså om godt begavede unge mennesker med hørelsen i behold og med stor interesse for sprog. Hvis nogen kan identificere tryk, burde det da være dem.

Der er mange ting i dansk der er vanskelige at få ned på lydskrift. De fleste ting kan læres, men lige præcis at identificere hvor der er tryk eller ej i en sætning, er ofte det der volder de allerstørste problemer. For enkelte studenter falder det helt naturligt, men for de fleste bliver trykkene sat ganske vilkårligt.

Sagen er at tryk er en meget uheldig størrelse, og det er ligefrem usikkert om bitryk er en reel kategori. Selv trænede fonetikere kan nogle gange være uenige om hvorvidt en stavelse udtales med tryk eller ej, og under alle omstændigheder er oplevelsen af tryk meget individuel. Ikke desto mindre forudsættes det i § 18 at bitrykket eksisterer, og at tryk i det hele taget er en entydigt identificerbar størrelse.

Det er på den baggrund på ingen måde rimeligt at forvente at den gennemsnitlige særskriver er i stand til at benytte reglerne i § 18.

Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

William Fich til Jødiske efternavne

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt

Herluf Hansen til Ded borrijnholska måled

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Artikler om

aktuelle sprog [Alfabeter](#) [Anmeldelser](#) [arabisk](#)

Biblen [bogstaver](#) [børn](#) [Danmark](#) **Dansk** [Dialekter](#)

[engelsk](#) [esperanto](#) [Formidling](#) [fransk](#) [identitet](#)

konsonanter [Medier](#) [modersmål](#) [Musik](#) [Navne](#) [norsk](#) **Ord**

ordbøger [ordforråd](#) [oversættelse](#) [Plansprog](#) [religion](#)

romanske sprog [russisk](#) [Sjov](#) [skriftsprog](#) [sprogdød](#) [Sproggeografi](#)

sprogkort [Sprogpolitik](#) [sprogteknologi](#)

[svensk](#) [truede sprog](#) [tv](#) [tyrkisk](#) [tysk](#) [Udtale](#)

[Underholdning](#) [video](#) [vokaler](#)

Arkiv	Resources
august 2018	Ethnologue: Languages of the World
juli 2018	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
juni 2018	LL-Map: Language and Location
maj 2018	Minority Rights Group
april 2018	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
marts 2018	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
februar 2018	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
januar 2015	
december 2014	
november 2014	
maj 2014	
marts 2014	
februar 2014	
oktober 2013	Bogstavlyd
august 2013	Dansk sprognævn
marts 2013	Den danske ordbog
januar 2013	Dialekt.dk
december 2012	dk.kultur.sprog
november 2012	Korpus.dk
oktober 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
september 2012	Ordbog over det danske sprog
juli 2012	Ordned. Dansk sprog i ordbøger og korpus
juni 2012	Sproget.dk
maj 2012	Svenska Akademien
april 2012	Ø (Schwa.dk)
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	

Er reglerne korrekte?

Det næste spørgsmål om hvorvidt reglerne i § 18 er korrekte, er selvfølgelig formelt set selvbesvarende. Sprognævnet har beføjelse til at definere reglerne som de vil, så de er pr. definition korrekte.

Men for at sige det på en anden måde: Beskriver reglerne faktisk det som samskrivere synes er korrekt? Ville særskrivere komme frem til at stave som en samskriver ved at benytte reglerne? Eller: Følger samskrivere overhovedet retskrivningsreglerne?

Jeg har allerede flere gange indikeret at svaret på disse spørgsmål er nej, og det er det af to grunde: Tab af hovedtryk findes mange andre steder end i sammensatte ord, og sammensatte ord kan udmærket have mere end et hovedtryk.

Tab af hovedtryk

Hvis man udtaler et ord isoleret, vil det som regel have netop ét hovedtryk. Det er også korrekt at hvis man på forhånd ved at et ord er sammensat, vil man normalt kun udtale det med et hovedtryk. Det er formentlig det der er forsøgt afspejlet i § 18. Vi har godt nok enkelte ord som *'øje blik'*, *'bag efter'*, *'toog fyrrer'*, *'smadder grimt'*, *'jule aften'*, *'abso lut'*, *'di rekte'* der kan have to hovedtryk. Disse ord lader vi her og nu som om er problemfrie for den flittige særskriver, da de enten findes som opslagsord i RO eller er udførligt beskrevet i § 19.

Når ord bliver sat sammen til fraser eller sætninger, og det har ord det jo med at blive, vil en del ord imidlertid tabe deres hovedtryk. Vi lægger ikke lige meget tryk på alle ord i en sætning. Vi fremhæver de vigtigste ord ved at lade dem beholde deres hovedtryk og droppe trykket i de mindre vigtige ord. Sammenlign fx følgende sætning dels markeret med tryk på alle ord, og dels med tryk udeladt strategiske steder:

'Inde midt i den store skov lå der et hus hvor der boede tre bjørne.'

'Inde midt i den store skov lå der et hus hvor der boede tre bjørne.'

Men hov, i den sidste sætning har vi op til flere ordforbindelser med stærkt tryk efterfulgt af svagere tryk. Så burde vi vel udelade mellemrummene i disse ordforbindelser:

'Inde midtiden store skov låderet hushvorder boede tre bjørne.'

Sådan er der ikke nogen der staver. Jeg minder om at jeg er blottet for velvilje til at læse intentionen i reglerne, for samskrivere vil nok her indvende at det jo ikke er sådan nogle ordforbindelser der tænkes på i § 18. Men særskrivere kan ikke vide hvilke ordforbindelser samskrivere tænker på hvis det ikke bliver nævnt eksplicit. Men lad mig bare være en smule velvillig så, og indrømme at ordene *i*, *den*, *der*, *et*, *hvor* og *der* ikke har bitryk, men nultryk, og det var jo trods alt bitryk vi skulle lede efter. Fint, så lad mig tage den næste sætning, hvor jeg også har bitryk med:

Der var en stor skål til den store bjørn, en mellem stor skål til den mellem store bjørn og en lille skål til den lille bjørn.

Dette er efter min mening den korrekte måde at lægge tryk på i den sætning. Her taber nogle ord hovedtryk for at fremhæve de ord der er i fokus: Vi nedtoner *skål* og *bjørn* for at fremhæve kontrasterne mellem *stor*, *mellem* og *lille*. I sætningen har vi således seks ordforbindelser der fint opfylder kravet til hvornår vi skal udelade mellemrum: *storskål*, *storebjørn*, *mellemstorskål*, *mellemstorebjørn*, *lilleskål*, *lillebjørn*.

Ingen kan med rimelighed påstå at trykforholdet i de to led i *store bjørn* eller *lille bjørn* i denne sætning er anderledes end i de to led i de korrekt stavede ord *storebror*, *lilleå* og *vaskebjørn*. Men ingen samskriver ville acceptere *storebjørn* eller *lilleskål* som korrekt i ovenstående sætning.

På samme måde er der ingen udtaleforskel på *alenemor/alene mor*, *kagemand/kage mand*, *letmetal/let metal* og *mørkemænd/mørke mænd* i følgende sætninger:

Er hun alene, mor?

Er hun alenemor?

Jeg skal have en kage, mand!

Jeg skal have en kagemand!

Bly er et tungt metal, men aluminium er et let metal

Bly er et tungmetal, men aluminium er et letmetal

Jeg foretrækker lyse mænd frem for mørke mænd

Jeg foretrækker glade mænd frem for mørkemænd

En samskriver vil måske indvende at man skal lytte til udtalen når ordet står *isoleret* og ikke når det indgår i en sammenhæng. Men for pokker, for særskrivere er udgangspunktet jo netop at alle ordene er isolerede. Hvis en særskriver starter med at skrive *samuraï træning*, vil ordene isoleret begge udtales med hovedtryk, og man vil derfor i overensstemmelse med § 18 skulle skrive dem med mellemrum imellem. § 18 ville aldrig få nogen effekt hvis man går efter den isolerede udtale, da alle ord isoleret har hovedtryk.

Tab af hovedtryk er ikke årsagen til at man sammensætter ord. Det er en eventuel *virkning* af at man gør det, og i mange tilfælde tabes hovedtrykket af helt andre årsager. Men i retskrivningsreglerne er tab af hovedtryk gjort til årsagen, og formelt set kræver retskrivning at ord skal sammensættes en hel masse steder hvor ingen gør det.

Dobbeltryk

Ligesom vi bruger tab af hovedtryk til at markere hvad der (ikke) er fokus på i en sætning, kan vi bevare hovedtrykket

juli 2011
juni 2011
maj 2011
april 2011
marts 2011
februar 2011
januar 2011
december 2010
november 2010
oktober 2010
september 2010
juni 2010
maj 2010
april 2010
marts 2010
februar 2010
januar 2010
december 2009
november 2009
oktober 2009
september 2009
august 2009
juli 2009
juni 2009
maj 2009
april 2009
marts 2009

Ruben completed the quiz "Kan du stave?" with the result Sprog professor :D. Take the quiz! · Comment · Like · Take the quiz! · Create a Quiz.

På et tidspunkt var der en brugeroprettet retskrivningsquiz på facebook. Svarede man rigtigt på alle spørgsmål, fik man titlen "Sprog professor".

i andet led af et kompositum, hvis det er dét der er i fokus. Jeg var engang på en restaurant hvor tjeneren præsenterede min ret, som udtrykkeligt indeholdt bl.a. *a' gurke' kugler, a' gurke' sovs og a' gurkepu' re* (bare rolig, der var også kød i retten). Her var det ikke førsteleddet *agurk-* der var i fokus, men kontrasten lå i andetleddene, *-kugler, -sovs og -pure*, og disse led fik derfor ekstra tryk. Men der er vel ingen der mener at jeg af den grund bør stave det *agurke kugler, agurke sovs, agurke pure*.

Men der behøver ikke engang at være tale om kontrasttryk før der kan opstå dobbelttryk. Hvis der ikke er særligt fokus på det ene eller andet led, men hele ordet som sådan er i fokus, kan det indimellem udtales med dobbelttryk. I talesprogskorpusset [DanPASS](#) er der mange eksempler på sammensatte ord der er blevet lydskrevet med dobbelttryk uden nogen anden grund end at hele ordet bliver udtalt tydeligt, fx *første' salen, 'kende'mærke, 'start' krydset, 'love' park*, osv. Bedøm selv:

Lydklip: Adobe Flash Player (version 9 eller højere) kræves for at afspille dette lydclip. Hent den seneste version [her](#). Du skal også have JavaScript aktiveret i din browser.

Men ordene skal vel ikke af den grund staves anderledes end når de udtales med enkelttryk. Sprognævnet har ikke beføjelser til at kræve at sammensatte *skal* udtales med netop et hovedtryk; og i praksis kan alle sammensatte ord udtales med et, flere eller slet ingen hovedtryk alt efter hvad der skal udtrykkes. Ifølge § 18 (3) må ord der kan udtales med forskelligt tryk uden – og det kan alle ord – valgfrit skrives i et eller flere ord.

En særskriver kan således til enhver tid forsvare sig med at ordene kan udtales med dobbelttryk, og så er særskrivning, ifølge reglerne som de står skrevet, fuldt ud lige så korrekt som samskrivning.

Opsamling

Tryk er et prosodisk virkemiddel som vi bruger til at markere hvilke dele af en sætning der er i fokus. I de dele af en sætning der ikke skal fremhæves, nedtoner vi trykket. Ordsammensætninger er et af de steder hvor vi ofte nedtoner det andet af de to led i sammensætningen, da første led typisk bærer kontrastfunktionen, men det er ikke obligatorisk at vi gør det, og det er langt fra den eneste situation hvor trykket nedtones.

Om en ordforbindelse skal skrives i et eller flere ord, er altså ikke afhængigt af hvordan det udtales. RO fejler fælt i beskrivelsen af reglerne for sammensætning. Sådan som retskrivningsreglerne er formuleret, dikterer de først at mellemrum skal udelades i en masse sammenhænge hvor ingen, hverken særskrivere eller samskrivere, ville udelade dem. Dernæst åbner de for at man dybest set kan særskrive eller samskrive som det passer en, bare man kan forsvare det med at man også udtaler det med det passende antal hovedtryk.

Samskrivninger er ikke fonetisk betingede men syntaktisk og morfologisk betingede. Det er en syntaktisk regel der gør at vi fx ikke vil have to substantiver i ét nominalt led – uanset hvordan de udtales. Det er en morfologisk regel der gør at vi danner nye betydninger ved at kombinere to eksisterende ord således at fx en *lille finger* er noget andet end en *lillefinger*, uanset hvordan det udtales.

Det særskrevne Odense Banegård Center har været inspiration til nyhedsgruppen dk.kultur.sprog's hjemmeside obese.dk.

Særskrivningsproblemerne opstår fordi der leksikalsk set er tale om to elementer, men særskriveren fejler i at analysere dem som et syntaktisk atom – ét substantiv, verbum eller adjektiv. Særskrivning ses derfor også oftest i ad hoc-sammensætninger (der *skal* være et mellemrum i den sammensætning!) som *samurai træning* og *curling damer*, mens stærkt leksikaliserede sammensætninger som *sommerfugl* og *mælkebøtte* (leksikaliserede fordi de betyder noget andet end summen af deres elementer – *mælkebøtter* har meget lidt med hverken *mælk* eller *bøtter* at gøre) sjældent bliver særskrevet.

Sprognævnet burde derfor formulere reglerne så det krævede en syntaktisk analyse og ikke en fonetisk analyse. Men indtil da er særskrivere i deres gode ret til at særskrive. Om det så er en god ide, kan diskuteres, for der er ganske mange samskrivere derude som kan blive frygteligt sure over sær skrivning.

*Ruben Schachtenhaufen, ph.d.-studerende
ISV, Handelshøjskolen i København
[schwa.dk](#)*

Her kan man se en meget pædagogisk herre forklare sammenhængen mellem tryk og samskrivning. Han nævner også myten om at særskrivning stammer fra engelsk og autokorrektur. Bemærk hvordan han i demonstrationen af "hørereglen" fuldstændig overhører at han udtaler [skinneskidtskraberfagforeningsformandsklub](#) med mindst tre hovedtryk.

Læs også:

1. [Den nye retskrivningsordbog: Meget lidt af en revolution](#) Dansk Sprognavn nægter at være sprogpolti. Og heldigvis for det. På trods af at sprogmagistre og selvudnævnte sprogpedanter beder om mere regulering, holder Sprognævnet fast i sin opgave: at fastlægge...
2. [Skabes der aldrig nye morfemer?](#) Ordforrådet Det er en kendt sag, at ordforrådet i et sprog hele tiden ændrer sig. Ikke hvert minut selvfølgelig, men i et samfund som det danske med nye skandaler, modepåfund....
3. [Sprograpport fra Dansk Vestindien](#) (Kopi af) et gammelt gadeskilt på dansk i US Virgin Islands' hovedstad, Charlotte Amalie. Som det ses, er særskrivning af sammensatte ord ikke nogen ny opfindelse. (Foto: Wikimedia) Da jeg...
4. [dk.kultur.sprog](#) dk-hierarkiet, de danske nyhedsgrupper Der er noget der kaldes nyhedsgrupper (newsgroups). De er åbne for alle i hele verden, men folk har en naturlig tendens til at bruge dem der...

Tagget med: Dansk Sprognavn, retskrivning, Retsskrivningsordbogen, Sammensatte ord, særskrivning, tryk

17 kommentarer

Thomas Widmann

20. april 2011 • 13:00

Jeg er helt enig i, at DSN burde formulere reglerne syntaktisk. Fx kunne en hovedregel være, at en ordforbindelse skrives i ét ord, hvis man anvender den efterhængte bestemte artikel (-en/-et/-ne), men i to ord, hvis man anvender den foranstillede bestemte artikel (den/det/de), altså "kæmpebjørn", men "stor bjørn". Naturligvis ville denne regel ikke kunne stå alene, da den bl.a. ikke vil kunne afgøre, om man skal skrive "kæmpestor" eller "kæmpe stor".

Svar

Thomas Thaulov Raab

20. april 2011 • 17:15

Du har naturligvis ramt hovedet på sømmet – men jeg synes du undlader at forklare, at hvis man ser syntaktisk på sagen, er der til gengæld MEGET gode grunde til at foretrække samskrivning – og det skyldes ikke blot modvilje mod "to substantiver i ét nominalt led":

Særskrivning føles forkert (eller netop "sær") fordi det samskrevne ords enkelte led typisk ikke lader sig indføje naturligt i sætningens syntaks – som dit eksempel "kamphunde ejere", hvor kamphundene jo i sig selv næppe er hverken sætningens grundled eller genstandsled, men derimod en specificering af hvilken type ejere, der er tale om. Skrevet hver for sig ville det altså kræve at man i stedet skrev noget i stil med "ejere AF kamphunde", eller "kamphundeNES" ejere, for at opretholde betydningen – og syntaksen (med andre ord: den manglende bøjning accepteres, FORDI det indgår i en samskrivning – og KUN derfor. Noget lignende ses i øvrigt med sammensatte ord på en række andre sprog, f.eks. sanskrit.

Den mest åbenlyse grund til samskrivernes (hermed delvist retfærdiggjorte!) aggressive syn på særskrivning er i mine øjne dermed, at særskrivning opfattes som en nedbrydning af sætningens betydningsbærende syntaks – hvormed alt helligt i sidste ende er under angreb (!).

P.S. for sammensætninger af tillægsord og navneord – som dine sidste eksempler – er årsagen dog nok snarere, at betydningen ofte bliver en komplet andet, når man skiller ordene ad.

Svar

Gaston Dorren

20. april 2011 • 20:01

You are aware, of course, that the Germans and the Dutch (as well as the speakers of all other Germanic languages except English, I guess) discuss this very same issue. See <http://www.spatiegebruik.nl> for a Dutch example.

Would you be willing to translate this article, or an abridged version of it, into English or German, for the sake of the non-Nordics among us? (Personally I read all three dialects of Scandinavian;-), but way to slow to get through this article.) If you, I think you will find an interested readership south of Denmark!

Svar

Ruben Schachtenhaufen

21. april 2011 • 15:00

Hi Gaston. I like the idea of making a cross Germanic article on compound splitting. However, that would be an entirely different article. The current article mainly concerns the wording of the official Danish rules for the spelling of compounds, and it might not be that relevant to a broad international audience.

I don't know anything about the official rules in other Germanic languages, but if anyone are interested in sharing them I would love to hear about it.

Svar

Adam Hyllested

23. april 2011 • 02:14

Du skriver, at det er problematisk at lade udtalen ligge til grund for retstavningen. Der er variation i udtalen hos folk, så hvis udtale skal man følge? Svaret må være, at man med stavningen skal dække flest mulige variationer. Det giver bedre mening at stave hjem, hjul osv. med hj-, da man mange steder i Nordjylland udtaler disse ord med h-. Hj- dækker altså både den nordjyske udtale og den mest udbredte udtale (med "stumt h" eller rettere uden h). Dette er jo ikke en ukendt problematik; den har været tærsket igennem, hver gang et sprog skulle have et skriftsprog. Studiet af det rætoromanske skriftsprogs opkomst er meget interessant i den forbindelse. Skriftsproget dækker syv meget forskellige hoveddialekter, ikke til fulde, men det stræber efter den størst mulige dækning.

Jeg tror ikke alle ville være enige i, at en "ordforbindelse" bare er en 'forbindelse af ord'. Her har vi nok snarere med en leksikaliseret betydning at gøre. Du kan have ret i, at syntaks og morfologi burde inddrages i beskrivelsen. At læse reglerne uden velvilje er dog lidt kedelig jura, eftersom der jo ikke er nogen, der sammenskriver ordene, som du gør i eksemplerne foroven. Ingen har altså taget Sprognævnets formulering for pålydende. Hvis vi ikke var akademikere, ville jeg have skrevet, at det mest havde akademisk interesse :-)

Man savner lidt en analyse af, hvilke ord der optræder særskrevede. Har du fx lagt mærke til, at alle dine særskrevede eksempler indeholder et flerstavelser(-)førsteled? Kamp hunde forekommer fx ikke ovenfor. Der er muligvis eksempler fra uden for blogindlægget, men man aner alligevel en tendens. I øvrigt skriver du, at kamphundejere er to ord, men det er vel både ét, to og tre ord.

Svar

Ruben Schachtenhaufen

23. april 2011 • 11:11

At bevare h- i hj- og hv- er at forfordele talere uden /h/ i pågældende ord. Talere med stumme h'er kan lettere forveksle hvid/vid, hvis/vis osv. Personligt har jeg ikke noget imod at tillade folk at stave som de taler, men grundholdningen i den danske befolkning er at ord kun må staves på én måde, og det er DSNs nye politik. Dermed vil man altid forfordele dem der har den mindst ortografinære udtale. For at kompensere for dette måske, har man nu en retskrivning som er lige udtalefjern og utilgængelig for alle.

Det er klart at DSN må mene noget andet end bare 'to naboord', men hvad? Jeg havde i et udkast til artiklen en lidt længere analyse af hvad 'ordforbindelse' mon kan betyde. Sagen er at det må betyde forskellige ting for særskrivere og samskrivere. Jeg identificerer straks 'ordforbindelse' som = 'kompositum', og kan let genkende hvornår noget er en ordforbindelse i den forstand. Men det kan særskrivere åbenbart ikke, og så er man jo lige vidt: En forklaring på hvornår noget er et kompositum, der forudsætter at man straks genkender hvad der er et kompositum, er ikke meget værd.

Jeg synes det kunne være rigtig spændende at lave en grundig analyse af hvilke ord der ikke sammensættes af særskrivere. Som jeg nævner, har det nok noget at gøre med etablerethed eller leksikaliserethed. En ordentlig undersøgelse kræver dog at man indsamler en masse eksempler, hvilke jeg nok ikke kaster mig over lige nu.

Du har ret i at der ikke er nogen enstavede førsteled i eksemplerne, og det er måske ikke tilfældigt. Enstavelsesord har nemlig langt oftere ekstra fonetiske signaler for sammensætning, nemlig stødtab og tab af vokallængde, som sne/snemand. I flerstavede førsteled, der ofte ender på schwa (-e), er der derimod en udpræget tendens til at bevare dette schwa, fx [soʋ□dædæm] 'Sortedam', ikke [soʋ□ddæm]. Dette er et træk de har fælles med attributiver, som jo skrives med mellemrum mellem attributiv og kerne, fx [soʋ□dæ dæm] 'sorte damme'. Her er der altså et fonetisk signal der taler for særskrivning.

Svar

Ruben Schachtenhaufen

23. april 2011 • 11:35

En uddybning at den sidste kommentar: Et schwa der står inde ikke-final stavelse tabs nærmest konsekvent, fx:

lykkelig > lyklig
køkkenet > køknet

Et distinkt schwa er altså under normale omstændigheder et signal om ordgrænse.

Undtagelsen er altså i slutningen af første led i et kompositum, hvor schwa også udtales distinkt (inkl. assimilation til en sonorant i foranstående stavelse, dvs. syllabiciteten bevares).

Svar

Thomas Widmann

23. april 2011 • 13:26

Det er en interessant diskussion, om man ved etablering/reform af en ortografi skal gå efter laveste fællesnævner eller ej. Fonetikeren John Wells har skrevet en interessant artikel om det [her](#). Han kalder de to positioner 'minimalist' og 'maksimalist': "Logically there are two extreme positions one can adopt towards phonemic contrasts. The maximalist position would say our orthography must reflect all the contrasts that anyone makes, and the minimalist position would say we should reflect only those that everyone makes."

Svar

Ruben Schachtenhaufen

23. april 2011 • 21:18

"Laveste fællesnævner" er en interessant formulering. En anden formulering kunne være om man skulle gå efter mest "progressive" eller "veltrimmede" udtale, eller den mest "bagstræberiske" eller "svulstige". Sådan kan ordvalg signalere så meget :)

Svar

Adam Hyllested

24. april 2011 • 00:00

Sproget er jo til for kommunikationens skyld, så det er klart, at man ikke bare kan lade folk stave, som de "vil". En vis (høj) grad af standardisering er nødvendig for at opøve en automatisk genkendelighed, der fjerner fokus fra udtrykket(s lavere niveauer) og lader indholdet være det centrale.

Jeg er ikke enig i, at man ved at bevare h- i hj- og hv- forfordeler talere uden /h/ i de pågældende ord (jeg nævnte for nemheds skyld kun hj-, da hv- har vist sig mindre livskraftigt og har [w]). Disse talere vil for det første også kommunikere med andre borgere i sprogsamfundet, somvil møde denne udtale. Så udtalen er en variation i sprogsamfundet og tilhører som sådan ikke kun dem, der anvender den. For det andet er det nemmere at vænne folk til, at et bogstav er "stumt" end at udtale noget, der ikke gengives i skriften. Når man skal binde nært beslægtede sprogformer (dialekter, nabosprog osv.) sammen, er det oftest mere hensigtsmæssigt med et konservativt stavemåde, simpelthen fordi sprogformerne hver især vil bære på nogle arkaismer. Derfor forstår svenskere udmærket dansk skriftsprog.

Sprogformer er m.a.o. ikke enige om, hvad der er progressivt. Jeg vil blandt andet derfor mene, at man bestemte ikke skal gå efter den mest "progressive" udtale i stavningen. Man skal gå efter den, der dækker flest mulige variationer.

Som en fodnote kan nævnes, at sort/dam (som du skriver i lydskrift ovenfor) er almindelig blandt ældre nordsjællændere, mere specifikt borgere ca. i de nordlige og centrale dele af det gamle Frederiksborg Amt.

Svar

Ruben Schachtenhaufen

24. april 2011 • 01:32

Jeg er også tilhænger af en vis grad af standardisering, men har ikke det fjerneste imod valgfrihed mellem flere varianter for en del ords vedkommende – netop for at bevare fokus på kommunikationen.

En besværlig og striks ortografi synes lige så ofte at være en kommunikationsstopper idet gode stavere lader sig forstyrre af de hyppige stavfejl det medfører, i stedet for at holde fokus på indholdet, og svage stavere afholder sig i højere grad for at kommunikere skriftligt.

...

Selvom jeg nok godtager at den ortografi der dækker de fleste(s) varianter (maksimal ortografi) alt i alt er mest hensigtsmæssig, fastholder jeg mit synspunkt om at de talere der ikke selv har en given fonologisk kontrast, har en større udfordring når de skal lære at ramme rigtigt på skrift. At variationen findes i sprogsamfundet, er ikke ensbetydende med at man er opmærksom på den. Det kan naturligvis læres, men det kan en smule variation i skriften også.

Det er dog ikke bare et spørgsmål om at DSN skal tillade dobbeltformer. I sidste ende handler det om en udbredt ønske i sprogsamfundet om at skriftnormen skal være konservativ. Det er vanskeligt at rykke ved, og så er det nok klogest at respektere dette selvom man selv synes noget andet.

(Og ja, det med Sortedam gælder vist primært i københavnsk. Jeg tør ikke sige hvor vidt det spænder.)

Svar

Hartmut Haberland

28. april 2011 • 18:00

Jeg er et langt stykke enig med dig, Ruben, men jeg synes det er enten forkert eller i det mindste ensidigt at påstå at det som særskrivere gør er at de adskiller ord med mellemrum. Snarere tværtimod.

Hvorfor er det morsomt at skrive "bedstemor boller" når man mener "bedstemorboller"? Det er fordi mellemrummet i "bedstemor boller" betyder noget. Det betyder neksus, med andre ord betyder det at "bedstemor" er subjekt og "boller" er prædikat. På samme måde betyder mellemrummen i "fad øl" noget, nemlig at "fad øl" er et nominalsyntaxme bestående af adjektiv og substantiv.

Mellemrummet skiller ikke ad, det forbinder, men på en bestemt måde.

For os samskrivere indikerer mellemrummet noget som vi mener ikke er der: neksus eller tilstedeværelse af et nominalsyntaxme (i stedet for bare et samensat substantiv).

Svar

Ruben Schachtenhaufen

29. april 2011 • 12:49

Hartmut, hvis man ser det med særskrivers øjne, er der mindst to muligheder: Enten betyder mellemrum ikke det samme som det gør for samskrivere, eller også betyder det det samme, men reglerne for hvordan et nominalsyntaxme kan være skruet sammen, er forskellige hos hhv. sam- og særskrivere.

"Bedstemor boller", "fad øl" osv. er kun pudsige hvis man har en regel om at nominalsyntaxmer kun må indeholde ét substantiv, for så bliver man forledt til en alternativ fortolkning (som tilfældigvis er mulig her, men ikke i fx "licens penge").

Men ophavsmændene til "bedstemor boller" og "fad øl" har næppe intenderet subjekt + prædikat hhv. adjektiv + substantiv. Det kan selv samskrivere regne ud hvis de har en smule kontekst, så hvis man læser dem sådan, gør man det med ond vilje.

Man kan vel anskue det som at særskrivere har mindre strenge regler for hvad der kan stå som attributiv end samskrivere. Når det nu skal være "hjemmebagte boller" hvorfor så ikke "bedstemor boller"?

Svar

Mads Haupt

1. december 2015 • 01:25

Jeg ryster bare på hovedet, hvorfor gøre det let, overskueligt, rigtigt og enkelt, når man kan gøre det misvisende, forkert, besværligt, tungt og energikrævende.

Det handler sku da bare om, om man referer til en eller flere ting.

For eksempel ordet julemand, det skrives samlet fordi det referer til én "ting" og "jul mand" skrives i to ord, da det referer til to forskellige ting.

Og "dejlig julemand" skrives med mellemrum efter "dejlig", da ordet "dejlig" ikke referer direkte til noget i den virkelige verden, men beskriver det næste ord eller helt korrekt giver udtryk for ens mening om "tingen", altså julemanden.

Det er da fantastisk at Dansk Sprognævn skal spille så mange ressourcer på noget der kan gøres så simpelt.

Det kunne i øvrigt være sjovt at skrive en e-mail til Dansk Sprognævn efter deres retskrivningsregler, hvor man forklarer dem, at de er forkerte.

Elsker "djævlens advokat".

Svar

Niels Larsen-Ledet

14. januar 2017 • 12:45

I 2011 mente Ruben Schachtenhaufen, at det var overdrevet at tillægge stavekontroller et ansvar for særskrivning:

"Men inden da vil jeg lige mane en meget udbredt myte i jorden, nemlig at særskrivning skulle skyldes alt det nye: Indflydelse fra engelsk og påvirkning fra tekstbehandlingsprogrammernes autokorrektur som ikke kan genkende sammensatte ord".

For 1-2 år siden blev Googles stavekontrol pludselig ændret, så (stort set?) alle korrekt stavede sammensatte navneord nu særskrives. Af samme grund benytter jeg nu dårligere tastaturer på min mobiltelefon, fordi jeg hellere tager de ulemper med end en forkert stavekontrol, men sådan vælger de unge næppe.

Har I andre (Ruben Schachtenhaufen inklusive) bemærket denne ændring ved Googles autokorrektur, og har det ændret indstillingen til påvirkningen fra dem? Kan man forestille sig en måde at få Google til at ønske at stave rigtigt på dansk? Tager de imod råd? På hvilken adresse?

Svar

Ruben Schachtenhaufen

15. januar 2017 • 10:12

Jeg bruger ikke googles autokorrektur, så kan desværre ikke hjælpe dig. Mvh Ruben

Svar

Trackbacks

1. [Særskrivning: tv-programmen och litteraturlistan | På svenska](#)

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.